

### **Βιβλίο 3. Κεφάλαιο 75**

#### **Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι**

1. Να πληροφορηθούν οι μαθητές πώς διαμορφώνεται η εσωτερική κατάσταση στην Κέρκυρα μετά την επικράτηση των δημοκρατικών και να εκτιμήσουν την προσωπικότητα του Νικόστρατου.
2. Να αντιληφθούν το μέγεθος και τις συνέπειες της δυσπιστίας που προκάλεσε ο εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στους πολίτες.
3. Να διακρίνουν τους στόχους της αθηναϊκής πολιτικής.
4. Να αξιολογήσουν το θεσμό της ικεσίας και να τον αναγνωρίσουν ως σταθερή αξία ακόμη και σε καταστάσεις όπου οι υπόλοιποι κοινωνικοί αλλά και πολιτικοί θεσμοί απαξιώνονται.

#### **1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων**

##### **Ερωτήσεις ανοικτού τύπου**

##### **A. Ελεύθερης ανάπτυξης**

1. Η πρώτη ημιπερίοδος διακρίνεται για τη μεγάλη ακρίβεια στην παράθεση των πληροφοριών. Με ποιο τρόπο πετυχαίνει ο ιστορικός την ακρίβεια στην ιστορική αφήγηση; (Να αναφέρετε λεπτομέρειες)
2. Με ποιες συγκεκριμένες ενέργειες και προτάσεις επιχείρησε ο Νικόστρατος να βοηθήσει τους δημοκρατικούς; Ήταν, κατά τη γνώμη σας, αναμενόμενη τέτοιου είδους βοήθεια;
3. Ο ιστορικός μας πληροφορεί ότι ο Νικόστρατος έφτασε στην Κέρκυρα για να βοηθήσει (*βοηθῶν*). Σε ποιους απευθύνονταν οι ενέργειες και οι προτάσεις του; Ποιοι θα ήταν ωφελημένοι, αν εφαρμόζονταν; Να τεκμηριώσετε τις απαντήσεις σας.
4. Τι αντιπρότειναν οι δημοκρατικοί, ποιοι λόγοι υπαγόρευαν την πρότασή τους και γιατί, κατά τη γνώμη σας, την αποδέχτηκε ο Νικόστρατος;
5. Γιατί οι δημοκρατικοί θέλησαν να στρατολογήσουν στα πλοία τους πολιτικούς τους αντιπάλους; Να συγκρίνετε την τακτική τους με αυτήν του Πολυκράτη της Σάμου, όπως την περιγράφει ο Ηρόδοτος (3, 44-45)<sup>78</sup>.

---

<sup>78</sup> Βλ. Παράρτημα, κείμενα, 5.

6. Ποια στοιχεία δείχνουν τη μετριοπάθεια του Νικόστρατου και πώς εξηγείται η στάση του αυτή<sup>79</sup>;
7. Να σχημαγραφήσετε την προσωπικότητα του Αθηναίου στρατηγού με βάση το κείμενο.
8. ὥστε τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους νομίζειν. Από ποια σκοπιμότητα υπαγορεύεται η πρόταση του Νικόστρατου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
9. Ποιος ήταν ο στόχος της εξωτερικής πολιτικής των Αθηναίων, όπως προκύπτει από το κείμενο, και τι πέτυχε ο Νικόστρατος;
10. Από ποια αιτία υπαγορεύτηκε η πρόταση των επικεφαλής των δημοκρατικών για αμοιβαία ανταλλαγή πλοίων;
11. ὡς οὐδὲν αὐτῶν ... ἀπιστία: α) Πώς ερμηνεύουν οι δημοκρατικοί την άρνηση των ολιγαρχικών να επανδρώσουν τα πλοία; β) Ποιες προθέσεις εκδηλώνουν ως απάντηση στην άρνηση και ποιες από αυτές πραγματοποιούν;
12. Δείσαντες δὲ ἐκεῖνοι: Ήταν δικαιολογημένος ο φόβος των ολιγαρχικών; Να απαντήσετε με βάση και τα προηγούμενα κεφάλαια<sup>80</sup>.
13. ὄρωντες δὲ οἱ ἄλλοι τὰ γινόμενα καθίζουσιν ἐς τὸ Ἑραιοὶν ἰκέται:
  - α) Τι οδηγεί τους ολιγαρχικούς να καταφύγουν για δεύτερη φορά στο ναό;
  - β) Πώς επισημαίνει ο ιστορικός τη διαφορά της κατάστασης από την πρώτη στη δεύτερη ικεσία<sup>81</sup>;

<sup>79</sup> Η πρότασή του για δίκη μόνο των πρωταίτιων και σπονδές μεταξύ των αντιμαχόμενων, η προσπάθειά του να πείσει τους ολιγαρχικούς να επιβιβαστούν στα πλοία (δεν μεταχειρίζεται βία), το γεγονός ότι παρεμπόδισε τη δολοφονία των ολιγαρχικών. Οι ενέργειές του στόχευαν στη συμφιλίωση των αντιπάλων, την επικράτηση της γαλήνης και της ηρεμίας στο νησί, πράγμα που συνέφερε την Αθήνα. Άλλωστε ο ίδιος δεν ήταν αναμειγμένος στα πολιτικά πάθη των Κερκυραίων και μπορούσε να διατηρεί αποστάσεις. Φαίνεται άνθρωπος ήρεμος, ψύχραμος, διαλλακτικός, με διπλωματικές και ηγετικές ικανότητες.

<sup>80</sup> Εύκολα μπορούσαν να υποπτευθούν τις προθέσεις των δημοκρατικών. Θα μπορούσαν να οδηγηθούν στην Αθήνα και να τιμωρηθούν. Υπήρχε άλλωστε το προηγούμενο με την αποστολή των ολιγαρχικών πρέσβων στην Αθήνα (κεφ. 72). Έπειτα φοβούνται την εκδίκηση των δημοκρατικών, γιατί έχει προηγηθεί το δικό τους αιματηρό πραξικόπημα και γιατί το χάσμα που χώριζε τις κοινωνικές τάξεις στην Κέρκυρα ευνοούσε τις πράξεις βίας.

<sup>81</sup> Με τις φράσεις όπου το βάρος πέφτει στις μετοχές του *δεῖδω* και του *ὄρω*: «δείσαντες δὲ ἐκεῖνοι μὴ ἀποπεμφθῶσι ...», «ὄρωντες δὲ οἱ ἄλλοι τὰ γινόμενα». Στη μια περίπτωση φοβήθηκαν για κάτι μελλοντικό (πραγματικός βέβαια φόβος), στην άλλη βλέπουν τι γίνεται, τι συμβαίνει και καταφεύγουν στην ικεσία. Το τέλος του εμφυλίου θα επαληθεύσει τους φόβους τους με τρόπο τραγικό (βλ. Παράρτημα, κείμενα, 4).

14. *τὰ ἐπιτήδεια ἐκείσε αὐτοῖς διεπέμπετο*: Τι φανερώνει η ἐνέργεια αὐτή σχετικά με τις διαθέσεις των δημοκρατικῶν ἀπέναντι στους ολιγαρχικούς;

#### **B. Ερωτήσεις σύντομης ἀπάντησης**

1. Πόσους ἄνδρες εἶχε μαζί του ο Νικόστρατος;
2. Να ἐξηγήσετε με λίγα λόγια την παρουσία Μεσσηνίων στα πλοία του Νικόστρατου.
3. *δέκα μὲν ἄνδρας τοὺς αἰτιωτάτους*: Ποιοι νομίζετε ὅτι ἦταν οἱ δέκα ἄνδρες<sup>82</sup>;
4. Ποια φράση του κειμένου δηλώνει πότε ἐφυγαν οἱ δέκα ἄνδρες ἀπὸ την Κέρκυρα;
5. Ποιους ὄρους περιελάμβανε η πρόταση συμφωνίας που υπέβαλε ο Νικόστρατος;
6. Ἀπὸ πού φαίνεται η σπουδαιότητα που ἀπέδιδαν στην Κέρκυρα οἱ Ἀθηναῖοι;
7. Τι ἀποκαλύπτει ο ἀριθμὸς των ολιγαρχικῶν που κατέφυγαν ὡς ἰκέτες στο Ἴθραιο;
8. Πὼς ἐλήξε η πρώτη ἰκεσία των ολιγαρχικῶν και πὼς η δεύτερη;
9. Θα χαρακτηρίζατε τη στάση των δημοκρατικῶν μετριοπαθῆ ἢ ὄχι; Να αιτιολογήσετε με λίγα λόγια την ἀπάντησή σας.
10. *ἐπὶ τῇ προφάσει ταύτη*: Με τη φράση αὐτή δηλώνεται η αἰτία ἢ το πρόσχημα<sup>83</sup>;
11. Γιατί οἱ δημοκρατικοὶ ἀφόπλισαν τους ολιγαρχικούς;
12. *οἱ ἄλλοι*: Για ποιους γίνεται λόγος στο σημεῖο αὐτό<sup>84</sup>;

---

<sup>82</sup> Οἱ πρωταῖτιοι του πραξικοπήματος στη βουλή και ἀνάμεσά τους, πιθανότατα, οἱ πέντε που εἶχαν καταδικαστεῖ μετὰ την ἀντιμῆνυση του Πειθία.

<sup>83</sup> Πρόκειται για πρόφαση (*ὡς δ' οὐκ ἐπειθεν*). Αἰτία εἶναι η πολιτικὴ ἀντίθεση ολιγαρχικῶν - δημοκρατικῶν και το πάθος της επικράτησης.

<sup>84</sup> Για τους υπόλοιπους ολιγαρχικούς, αὐτοὺς που δεν εἶχαν καταφύγει στο ἱερό των Διοσκουρών και αὐτοὺς που δεν κλήθηκαν για υπηρεσία στα πέντε πλοία. Ο ἀριθμὸς 400 δείχνει ἴσως ὅτι πρόκειται για τους περισσότερους ολιγαρχικούς. Βλ. A.W. Gomme, 1982, τ. II, σ. 364.

13. Ποιες ήταν οι προθέσεις των ολιγαρχικών σύμφωνα με τους δημοκρατικούς; Ποια φράση τις δηλώνει;
14. Ποιοι λόγοι υπαγόρευαν τις δύο ικεσίες των ολιγαρχικών;
15. Γιατί οι ολιγαρχικοί στη δεύτερη ικεσία τους καταφεύγουν στο Ήραιο<sup>85</sup>;

### **Συνδυασμός σύντομης απάντησης και ελεύθερης ανάπτυξης**

1. α) Στη φάση αυτή της εμφύλιας σύγκρουσης οι δημοκρατικοί είχαν επικρατήσει απόλυτα ή όχι;
- β) Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας με βάση το κείμενο<sup>86</sup>.

### **2. Γραμματικές ασκήσεις**

1. Να γράψετε τα ρήματα που έχουν υποκείμενο το Νικόστρατο στην § 1 και να τα αντικαταστήσετε χρονικά.
2. *καὶ ὁ μὲν ξυνεχώρησεν, οἱ δὲ τοὺς ἐχθροὺς κατέλεγον ἐς τὰς ναῦς*: Να γράψετε τις προτάσεις μεταφέροντας τα ρήματα στον ενεστώτα.
3. *Δείσαντες δὲ ἐκεῖνοι ... ἐς τὸ τῶν Διοσκούρων ἱερόν*: Να γράψετε την περίοδο θεωρώντας ότι αναφέρεται σε έναν μόνον πολιτικό αντίπαλο των δημοκρατικών.
4. Να γράψετε σε τρεις στήλες τα συνηρημένα ρήματα του κειμένου (στην πρώτη τα σε - άω, στη δεύτερη τα σε - έω, στην τρίτη τα σε -όω) και να σχηματίσετε το δεύτερο ενικό πρόσωπο του ενεστώτα σε όλες τις εγκλίσεις, στη φωνή που βρίσκονται.

<sup>85</sup> Ήταν το σημαντικότερο ιερό της πόλης, έπρεπε να χωρέσουν όλοι. Βλ. A. W. Gomme, 1982, τ. II, σ. 364.

<sup>86</sup> Δεν είχαν επικρατήσει απόλυτα ή πάντως δεν ένωθάν ακόμα ασφαλείς, όπως φαίνεται από όλες σχεδόν τις ενέργειες, τα συναισθήματα και τις προθέσεις που εκδηλώνουν. Ζητούν από τον Νικόστρατο να αφήσει πέντε πλοία, ζητούν να απομακρύνουν τους αντιπάλους τους, υποπτεύονται ότι δεν είχαν καλούς σκοπούς και, τέλος, φοβούνται «μή τι νεωτερίσωσιν», όταν έχουν καταφύγει ικέτες στο ιερό. Αυτό σημαίνει ότι οι ολιγαρχικοί είχαν υποστήριξη, ομοϊδεάτες αρκετούς. Άλλωστε η μεταφορά τους έχει στόχο να τους απομονώσει από τους ομόφρονές τους σε ένα χώρο που θα τους φρουρούσαν ασφαλέστερα.

### 3. Συντακτικές ασκήσεις

1. *κρῖναι, οἰκεῖν, ἀποπλεύσεσθαι, καταλιπεῖν, ξυμπέμψειν*: Να τοποθετήσετε τα απαρέμφατα στον παρακάτω πίνακα, να σημειώσετε το είδος και τη θέση τους στο λόγο και να συμπληρώσετε το ρήμα από το οποίο εξαρτάται καθένα.

<i>Απαρέμφατο</i>	<i>ειδικό</i>	<i>τελικό</i>	<i>υποκ.</i>	<i>αντικ.</i>	<i>ρήμ. εξάρτησης</i>

2. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις μετοχές του κεφαλαίου.
3. Να γράψετε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις του κειμένου που εισάγονται με το *ὥς* και το *ὥστε*.
4. Με ποιους τρόπους προσδιορίζεται ο τόπος στο κείμενο;
5. Να αναγνωρίσετε συντακτικώς όλους τους όρους της πρώτης και της τελευταίας περιόδου.

### 4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ἐκώλυσε, πληρώσαντες, οἰκείν*. Να γράψετε από κάθε ρήμα δύο παράγωγα ουσιαστικά με καταλήξεις *-μα* και *-ση* και να τα συνθέσετε, αν χρειάζεται, με την κατάλληλη πρόθεση, ώστε να σχηματιστούν έξι, εύχρηστες, στα νέα ελληνικά λέξεις. Με αυτές να σχηματίσετε ισάριθμα ονοματικά σύνολα<sup>87</sup>.
2. *διακομίζειν*. Να γράψετε πέντε παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα (απλά ή σύνθετα) από το ρήμα *κομίζω*<sup>88</sup>.

<sup>87</sup> Για παράδειγμα: κώλυμα, παρακώλυση - πλήρωμα, εκπλήρωση - οίκημα, διοίκηση, νομικό κώλυμα, παρακώλυση συγκοινωνιών, πλήρωμα του πλοίου, εκπλήρωση υποχρέωσης, παλαιό οίκημα, διοίκηση του στρατού.

<sup>88</sup> κόμιστρο, κομιστής, συγκομιδή, προσκομιδή, ανακομιδή, διαμετακομιστικός.

3. *διέφθειραν < φθείρω*: Να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με παράγωγα (απλά ή σύνθετα) του *φθείρω*<sup>89</sup>.

Με το πέρασμα του χρόνου είναι φυσικό όλα τα πράγματα να υφίστανται \_\_\_\_\_

Μερικοί υποστηρίζουν ότι στην εποχή μας επικρατεί μεγάλη \_\_\_\_\_ σε όλες σχεδόν τις κοινωνικές ομάδες και στρώματα.

Ένας άνθρωπος που μόλις μπαίνει στην πολιτική θεωρείται ακόμη \_\_\_\_\_

Ο Περικλής είχε χαρακτηριστεί από το Θουκυδίδη ως \_\_\_\_\_

Η ύλη φθείρεται αλλά δεν καταστρέφεται εντελώς· η \_\_\_\_\_ της ύλης είναι ένα αξίωμα της Φυσικής.

Η \_\_\_\_\_ μιας λέξης συχνά προκαλεί ευθυμία, αλλά κάποτε μπορεί να εκφράζει αγένεια.

### 5. Εργασία για το σπίτι

Να αποδώσετε περιληπτικά τα κύρια σημεία της αφήγησης χρησιμοποιώντας φράσεις του κειμένου.

---

<sup>89</sup> φθορά, διαφθορά, άφθαρτος, αδιάφθορος, αφθαρσία, παραφθορά.

### **Βιβλίο 3. Κεφάλαια 76-77**

#### **Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι**

1. Να γνωρίσουν οι μαθητές πώς η εμφύλια αντιπαράθεση στην Κέρκυρα εξελίσσεται σε ανοιχτή σύγκρουση ανάμεσα στους Αθηναίους και τους Πελοποννησίους αποκαλύπτοντας έτσι τις πραγματικές διαστάσεις του αλληλοσπαραγμού των Ελλήνων.
2. Να παρακολουθήσουν τις τακτικές κινήσεις των Κερκυραίων και να εκτιμήσουν τους παράγοντες που τις επηρέασαν.
3. Να κατανοήσουν ότι ο Θουκυδίδης αποκαλύπτει στην αφήγησή του τις σκοπιμότητες των αντιπάλων, ώστε να δίνεται μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τα αίτια των γεγονότων.

#### **1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων**

##### **Ερωτήσεις ανοικτού τύπου**

##### **A. Ελεύθερης ανάπτυξης**

1. Ποια τροπή παίρνει η υπόθεση των Κερκυραίων με την άφιξη των Πελοποννησίων; Πώς, κατά τη γνώμη σας, επηρέασε η άφιξή τους καθέναν από τους αντιπάλους;
2. Γιατί οι Πελοποννήσιοι καταφθάνουν στην Κέρκυρα λίγες ημέρες μετά τους Αθηναίους<sup>90</sup>;
3. Ο Νικόστρατος είχε φθάσει στην Κέρκυρα με δώδεκα πλοία, ενώ οι Πελοποννήσιοι στέλνουν πενήντα τρία. Πώς εξηγείται η μεγάλη διαφορά στον αριθμό των πλοίων;
4. Να περιγράψετε την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρέθηκαν οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί μετά την άφιξη του πελοποννησιακού στόλου.
5. Ποια κατάσταση φανερώνει η πολλαπλή σύνδεση των ρηματικών τύπων και η χρησιμοποίηση του παρατατικού για τις ενέργειες των Κερκυραίων σε αντίθεση με τον αόριστο «ἐτάξαντο» των Πελοποννησίων;

---

<sup>90</sup> Βλ. σχόλια βιβλίου, σ. 329.

6. *παρεσκευάζοντό τε ἅμα ἐξήκοντα ναῦς καὶ τὰς αἰεὶ πληρουμένας ἐξέπεμπον πρὸς τοὺς ἐναντίους*: Ποιο αντικειμενικό πρόβλημα αντιμετώπισαν οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί;
7. *σφᾶς τε ἐᾶσαι πρῶτον ἐκπλεῦσαι ... ὕστερον ... ἐπιγενέσθαι*: Νομίζετε ότι η πρόταση των Αθηναίων ήταν σωστή από στρατηγική άποψη; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας<sup>91</sup>.
8. Να περιγράψετε την κατάσταση που επικράτησε λίγο πριν από τη ναυμαχία και να εκθέσετε τα λάθη τακτικής των Κερκυραίων που οδήγησαν σ' αυτή.
9. Ποια τακτική ακολούθησαν οι Κερκυραίοι δημοκρατικοί και πώς εξηγείται;
10. Να χαρακτηρίσετε το ύφος του ιστορικού στα κεφάλαια αυτά: Ποια εικόνα κατορθώνει να δημιουργήσει και με ποιους εκφραστικούς τρόπους;
11. Ο Θουκυδίδης στο κεφ. 77 μας πληροφορεί ότι ανάμεσα στα πλοία του Νικόστρατου βρίσκονταν οι ιερές ταχύπλοες τριήρεις της Αθήνας, η *Πάραλος* και η *Σαλαμινία*. Τι μπορούμε να υποθέσουμε για την αποστολή του Νικόστρατου και τις προθέσεις της Αθήνας από την παρουσία των δύο πλοίων<sup>92</sup>;

## **B. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης**

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι επιλέγουν τα Σύβοτα ως αγκυροβόλιο;
2. Πόσα ήταν τα πλοία των Πελοποννησίων και ποιος ήταν ο αρχηγός τους;
3. Με ποιους τρόπους εκφράζεται η φροντίδα του Θουκυδίδη για ακριβή χρονική τοποθέτηση των γεγονότων;
4. Ποια πρόταση υπέβαλαν οι Αθηναίοι στους δημοκρατικούς Κερκυραίους;
5. *ἦν δὲ οὐδείς κόσμος τῶν ποιουμένων*: Ποια εικόνα προβάλλει η φράση αυτή;
6. Ποιο αποτέλεσμα έφερε η τακτική των Κερκυραίων;

<sup>91</sup> Οι Αθηναίοι με την εμπειρία τους διέβλεψαν ότι, αν προηγούνταν, θα ήταν ασφαλέστερο, αν και πιο επικίνδυνο για τους ίδιους. Έπειτα θα ακολουθούσαν ενωμένοι οι Κερκυραίοι και θα ήταν πιο αξιόμαχοι.

<sup>92</sup> Βλ. A. W. Gomme, 1982, τ. II, σσ. 367-368.



7. Πόσα πλοία παρέταξαν οι Πελοποννήσιοι απέναντι στους Κερκυραίους και πόσα απέναντι στους Αθηναίους;
8. Να υπογραμμίσετε τις λέξεις και φράσεις του κειμένου που δείχνουν την κατάσταση που επικρατούσε στο στόλο των Κερκυραίων.

### Συνδυασμός ερωτήσεων ανοικτού και κλειστού τύπου

1. Α. Να κρίνετε αν το περιεχόμενο των παρακάτω προτάσεων είναι σωστό ή λανθασμένο, σημειώνοντας Χ στο αντίστοιχο τετράγωνο. Το πλήθος των πελοποννησιακών πλοίων παρατάχθηκε απέναντι από τα αθηναϊκά, διότι:

	Σωστό	Λάθος
α) Τα αθηναϊκά πλοία ήταν περισσότερα από τα κερκυραϊκά.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
β) Οι Κερκυραίοι βρίσκονταν σε σύγχυση και δεν μπορούσαν να είναι αξιόμαχοι.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
γ) Οι Πελοποννήσιοι είχαν ήδη αιχμαλωτίσει τα περισσότερα κερκυραϊκά πλοία.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
δ) Οι Κερκυραίοι δεν ήταν καλοί ναυτικοί.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ε) Προσπάθησαν με την υπεροπλία να αντιμετωπίσουν τη ναυτική εμπειρία και τέχνη των Αθηναίων.	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

- Β. Να αιτιολογήσετε την επιλογή σας σε μια σωστή πρόταση.

### 2. Γραμματικές ερωτήσεις

1. *Πελοποννησίων νῆες, ἔφορμοι οὓσαι, παραγίγνονται:* α) Να γράψετε την πρόταση ώστε να δηλώνεται η άφιξη ενός πλοίου. β) Να μεταφέρετε την πρόταση που σας δίνεται στον αόριστο.
2. α) *τῆς στάσεως οὔσης,* β) *τῶν ἀνδρῶν,* γ) *τὴν νῆσον,*  
 δ) *ὄσπερ,* ε) *λιμένα,* στ) *τῆς ἡπείρου:*  
 Να γράψετε τους τύπους που δίνονται στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

3. *ἔᾶσαι, ἐκπλεῦσαι, ἐπιγενέσθαι*: Να γράψετε τα απαρέμφατα στους άλλους χρόνους.
4. *ιδόντες, παραινούτων*: Να γράψετε τις μετοχές στους άλλους χρόνους.
5. *Ὡς δὲ αὐτοῖς ... Πάραλος*: Να ξαναγράψετε το κείμενο μεταφέροντας τους ρηματικούς τύπους στον ενεστώτα.

### 3. Συντακτικές ερωτήσεις

1. Να γράψετε όλους τους προσδιορισμούς του χρόνου που υπάρχουν στο κείμενο, σημειώνοντας και τον τρόπο με τον οποίο εκφέρεται καθένας (π.χ. εμπρόθετος).
2. *οὔσης, Πελοποννησίων, ἔφορμοι, τρεῖς καὶ πενήκοντα, αὐτῶ, ξύμβουλος, ὀρμισάμενοι*: Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις λέξεις.
3. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις δοτικές του κειμένου.
4. *Ὡς δὲ αὐτοῖς πρὸς τοῖς πολεμίοις*: Να χαρακτηρίσετε τη δευτερεύουσα πρόταση.
5. *ἔᾶσαι, ἐκπλεῦσαι, ἐπιγενέσθαι*: Να γράψετε από πού εξαρτάται κάθε απαρέμφατο και ποιο είναι το υποκείμενό του.

### 4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ερωτήσεις

1. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με απλά ή σύνθετα ουσιαστικά και επίθετα παράγωγα του *κομίζω* ή με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος σε σύνθεση<sup>93</sup>:
  - α. Η μεταφορά οστών νεκρού σε άλλο τόπο λέγεται \_\_\_\_\_
  - β. Μετά από τόσες ημέρες απεργίας τα σκουπίδια συσσωρεύτηκαν. Αύριο όμως θα αρχίσει η \_\_\_\_\_ των σκουπιδιών.
  - γ. Η προετομασία των Τιμίων Δώρων για τη Θεία Ευχαριστία λέγεται \_\_\_\_\_
  - δ. Το μάζεμα των καρπών λέγεται \_\_\_\_\_
  - ε. Ακριβαίνει πάλι το \_\_\_\_\_ των ταξί.
  - στ. Αύριο θα \_\_\_\_\_ σε άλλο σπίτι.

<sup>93</sup> ανακομιδή, αποκομιδή, προσκομιδή, συγκομιδή, κόμιστρο, μετακομίσουμε, προσκομίσεις (ή προσκομιστούν), διακομίστηκαν, διαμετακομιστικό, διαμετακόμιση.

- ζ. Κάποτε για την έκδοση ενός πιστοποιητικού χρειαζόταν να \_\_\_\_\_ τουλάχιστον άλλα δέκα.
- η. Οι τραυματίες \_\_\_\_\_ (παθητ. αόρ.) στο νοσοκομείο.
- θ. Η μεταφορά εμπορευμάτων από μία χώρα σε άλλη μέσω τρίτης λέγεται \_\_\_\_\_ εμπόριο ή \_\_\_\_\_. Διεθνώς έχει επικρατήσει ο όρος transit.

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους κατάλληλους τύπους του ρ. πλέω (σε σύνθεση) ή με παράγωγά του<sup>94</sup>.

- α. Το λιμεναρχείο διέταξε τα \_\_\_\_\_ σκάφη να σπεύσουν σε βοήθεια του πλοίου που κινδύνευε.
- β. Τα πλοία λόγω θαλασσοταραχής δεν μπορούν να \_\_\_\_\_
- γ. Ανακοινώθηκε επίσημα ότι απαγορεύεται ο \_\_\_\_\_ των πλοίων.
- δ. Μια ένδειξη της θαλάσσιας μόλυνσης είναι τα αντικείμενα που \_\_\_\_\_ στα νερά του λιμανιού.
- ε. Το αεροπλανοφόρο του συμμαχικού στόλου \_\_\_\_\_ χθες στο λιμάνι του Πειραιά.
- στ. Ο Χ \_\_\_\_\_ με τον Ψ (= συμμερίζεται τις ίδιες ιδέες, τη δράση κτλ).
- ζ. Μόνο τα μεγάλα ποτάμια είναι \_\_\_\_\_
- η. Ο Κολόμβος έκανε πρώτος το(ν) \_\_\_\_\_ του Ατλαντικού.
- θ. Οι εξερευνητές \_\_\_\_\_ (αόρ.) το νησί.
- ι. Το πλοίο \_\_\_\_\_ από τον Πειραιά χθες το πρωί.
- ια. Τα πλοία που \_\_\_\_\_ καθημερινά στον Πειραιά είναι πολλά.
- ιβ. Ο ισόβαθμος με τον ανθυπολοχαγό αξιωματικός του Πολεμικού Ναυτικού λέγεται \_\_\_\_\_.
- ιγ. Ο πρώτος \_\_\_\_\_ της γης είναι κατόρθωμα του Μαγγελάνου.

3. κόσμος: α) Να γράψετε τις σημασίες της λέξης στην αρχαία ελληνική.  
β) Να γράψετε στα νέα ελληνικά σύντομες προτάσεις, όπου θα δηλώνονται οι βασικές σημασίες της λέξης.

<sup>94</sup> παραπλέοντα, αποπλεύσουν, απόπλους, επιπλέον, κατέπλευσε, συμπλέει, πλωτά, διάπλου(ν), περιέπλευσαν, εξέπλευσε ή απέπλευσε, εισπλέον ή καταπλέον, ανθυποπλοίαρχος, περίπλους.

4. *ἐκπλέω, παραινῶ, φοβοῦμαι, ἐῶ, ἀφίημι*: Να γράψετε ένα συνώνυμο ή αντώνυμο για κάθε ρήμα στην αρχαία ελληνική.<sup>95</sup>

#### 5. Εργασία για το σπίτι

Ο βασιλιάς της Σπάρτης Αρχίδαμος, μιλώντας στους Πελοποννησίους τόνιζε (Θουκ. Β', 11.9): *κάλλιστον γὰρ τόδε καὶ ἀσφαλέστατον πολλοὺς ὄντας ἐνὶ κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι*. Το ίδιο και ο στρατηγός Φορμίων υπενθύμιζε στους Αθηναίους στρατιώτες (Θουκ. Β', 89.9): *καὶ ἐν τῷ ἔργῳ κόσμον καὶ σιγὴν περὶ πλείστου ἡγεῖσθε, ὃ ἔς τε τὰ πολλὰ τῶν πολεμικῶν ξυμφέρει καὶ ναυμαχία οὐχ ἥκιστα* (= και στις επιχειρήσεις να αποδίδετε την πιο μεγάλη σημασία στην τάξη και τη μυστικότητα, πράγμα που ωφελεί στις περισσότερες περιπτώσεις στον πόλεμο και κυρίως στη ναυμαχία).

Να συγκρίνετε τα παραπάνω με την κατάσταση που επικράτησε στο κερκυραϊκό στρατόπεδο, για την οποία ο Θουκυδίδης αναφέρει: *ἦν δέ οὐδείς κόσμος τῶν ποιουμένων*.

---

<sup>95</sup> εἰσπλέω, ἀποπλέω, συμβουλεύω, δέδοικα (δεῖδω), ἀποτρέπω, κωλύω, ἀπαγορεύω.

### **Βιβλίο 3. Κεφάλαιο 78**

#### **Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι**

1. Να παρακολουθήσουν οι μαθητές την περιγραφή της ναυμαχίας και την τακτική των αντιπάλων.
2. Να αξιολογήσουν τις στρατηγικές ικανότητες των αντιπάλων και να εκτιμήσουν την εμπειρία και την αυτοπεποίθηση του Αθηναίου στρατηγού.
3. Να εντοπιστούν τα στοιχεία που εικονογραφούν τις αντιδράσεις και τα συναισθήματα των αντιπάλων.
4. Να σκιαγραφήσουν την προσωπικότητα του Νικόστρατου.

#### **1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων**

##### **Ερωτήσεις ανοικτού τύπου**

##### **A. Ελεύθερης ανάπτυξης**

1. *ἔταλαιπώρουν τὸ καθ' αὐτούς*: Γιατί οι Κερκυραίοι βρέθηκαν σε δεινή θέση<sup>96</sup>;
2. Ποια στρατηγική ακολούθησαν οι Αθηναίοι, αν κρίνουμε από τους ελιγμούς τους στη ναυμαχία<sup>97</sup>;
3. Πώς αντέδρασαν στην τακτική των Αθηναίων οι Πελοποννήσιοι και γιατί;
4. Να περιγράψετε τη στάση και τις ενέργειες καθενός από τους αντιπάλους στη ναυμαχία.
5. Να αξιολογήσετε την τακτική του Νικόστρατου στη ναυμαχία. Ποια συμπεράσματα μπορούμε να βγάλουμε για το χαρακτήρα του από τη στάση του;
6. Να εντοπίσετε στην περιγραφή της ναυμαχίας τα σημεία που δείχνουν τη ναυτική εμπειρία και τέχνη των Αθηναίων και να τα αναλύσετε<sup>98</sup>.
7. Πώς κρίνετε τις στρατηγικές ικανότητες των αντιπάλων; Ποιοι υπερέχουν κατά τη γνώμη σας;

---

<sup>96</sup> Για δύο λόγους: α) *κακῶς τε προσπίπτοντες*, β) *καὶ κατ' ὀλίγας προσπίπτοντες*.

<sup>97</sup> Βλ. σχόλια βιβλίου σ. 333.

<sup>98</sup> Ο J. Finley (1977, σ. 187) παρατηρεί ότι ο πελοποννησιακός στόλος στην πραγματικότητα δεν κατόρθωσε τίποτα.

## **B. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης**

1. Πότε και πώς τελείωσε η ναυμαχία;
2. Ποιες ήταν οι απώλειες των Κερκυραίων;
3. Να υπογραμμίσετε στο κείμενο τα ρήματα που δείχνουν τις ενέργειες καθενός από τους αντιπάλους.
4. *δείσαντες μὴ ὄπερ ἐν Ναυπάκτῳ γένοιτο*: Τι ακριβώς φοβήθηκαν οι Πελοποννήσιοι;

### **Συνδυασμός ερωτήσεων κλειστού τύπου και ανοικτού τύπου**

1. A. Να σημειώσετε X στη σωστή απάντηση.  
Οι Αθηναίοι επιτέθηκαν:  
α) Στο σύνολο των πλοίων των Πελοποννησίων   
β) Στο μέσο των πλοίων   
γ) Στα πλάγια   
B. Γιατί οι Αθηναίοι επέλεξαν την τακτική αυτή;
2. A. Να κρίνετε αν οι παρακάτω προτάσεις είναι σωστές ή λανθασμένες, σύμφωνα με το κείμενο, σημειώνοντας X στο αντίστοιχο τετράγωνο.  
Οι Αθηναίοι αφού βύθισαν ένα πλοίο των Πελοποννησίων:  

	Σωστό	Λάθος
α) δε συγκρούστηκαν περισσότερο με τους αντιπάλους	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
β) υποχώρησαν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
γ) υποχώρησαν με βραδύ ρυθμό	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
δ) ζήτησαν βοήθεια από τους Κερκυραίους	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>
ε) επιτέθηκαν με ορμή στους αντιπάλους	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

  
B. Να δικαιολογήσετε την τακτική των Αθηναίων σε μία πρόταση που χαρακτηρίσατε ως σωστή.

## **2. Γραμματικές ασκήσεις**

1. *κακῶς, μάλιστα*: Να γράψετε τα επιρρήματα στους άλλους βαθμούς.
2. Να μεταφέρετε στον ενεστώτα τα ρήματα του κειμένου που βρίσκονται στον παρατατικό.

3. Να τοποθετήσετε τις παρακάτω μετοχές στη σωστή θέση του πίνακα και να συμπληρώσετε τους άλλους χρόνους (στον ίδιο τύπο).

*προσπίπτοντες, φοβούμενοι, ταξαμένων, ύποχωρούντων,  
προσβαλόντες, γενομένη*

<i>Ενεστώς</i>	<i>Μέλλον</i>	<i>Αόριστος α΄</i>	<i>Αόριστος β΄</i>	<i>Παρακείμενος</i>

### 3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε το είδος των μετοχών του κεφαλαίου.
2. Να γράψετε τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κεφαλαίου και να χαρακτηρίσετε τη σχέση που δηλώνουν.
3. Να συνδέσετε κάθε στοιχείο της στήλης Α με το συντακτικό χαρακτηρισμό που του αντιστοιχεί στη στήλη Β και να συμπληρώσετε τα κενά με τον όρο στον οποίο αναφέρεται. Δύο στοιχεία της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
1. <i>κακῶς</i>	α. κατηγορηματικός προσδ. _____
2. <i>προκαταφυγείν</i>	β. τελικό απρμφ. αντικ. στο _____
3. <i>τὸ πλῆθος</i>	γ. επιρρ. κατηγορούμενο στο _____
4. <i>μίαν</i>	δ. αντικείμενο στο _____
5. <i>αὐτῶν</i>	ε. επιρρ. προσδιορισμός _____
6. <i>ἄθροαι</i>	στ. επιθετικός προσδ. στο _____
7. <i>τῶν Κερκυραίων</i>	ζ. ειδικό απρμφ. αντικ. στο _____
	η. γενική κτητική στο _____
	θ. υποκείμενο στο _____

#### 4. Λεξιλογικές ασκήσεις

1. *φυγή, τάξη, κρούση, βολή, πτώση*: Να συνθέσετε καθένα από τα ουσιαστικά με όσες από τις παρακάτω προθέσεις είναι δυνατόν και να γράψετε τη σημασία καθενός ουσιαστικού που θα σχηματιστεί.

προς	εν	παρά
κατά	προ	συν
διά	επί	αντί
υπό	ανά	αντί + κατά
υπό + εκ	εις	αντί + παρά
μετά		

2. *έπειρώντο*: Να γράψετε στη νέα ελληνική πέντε λέξεις με το θέμα του ρήματος.

#### 5. Εργασίες για το σπίτι (κεφάλαια 76-78)

1. Να επισημάνετε στο κείμενο τρία σύνθετα με πρόθεση ρήματα και να εντοπίσετε τη σημασιολογική απόχρωση που δίνει η πρόθεση. Για παράδειγμα: *έπιβοηθοῦσι* = σπεύδουν να βοηθήσουν.
2. Ο Θουκυδίδης περιγράφει λεπτομερέστερα την τακτική των Αθηναίων, αν και στο κεφάλαιο 79 είναι σαφές ότι νίκησαν οι Πελοποννήσιοι. Πώς εξηγείται αυτό, κατά τη γνώμη σας<sup>99</sup>;
3. Η περιγραφή της ναυμαχίας από το Θουκυδίδη αναδεικνύει την εξαιρετική εμπειρία και επιδεξιότητα των Αθηναίων στη θάλασσα και κάνει αισθητή τη σύγκυση που επικράτησε στο κερκυραϊκό στρατόπεδο. Να τεκμηριώσετε τα παραπάνω με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.

---

<sup>99</sup> Δικαιολογεί τις ενέργειες των Αθηναίων, εκφράζει το θαυμασμό του κτλ. λόγω της συναισθηματικής σχέσης με την πατρίδα του.



### **Βιβλίο 3. Κεφάλαια 79-80**

#### **Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι**

1. Να πληροφορηθούν οι μαθητές τις ενέργειες των Κερκυραίων και να αξιολογήσουν τις κινήσεις του πελοποννησιακού στόλου μετά τη ναυμαχία.
2. Να διακρίνουν την ανάγκη που ώθησε τους δημοκρατικούς να έρθουν σε συνεννόηση με τους ολιγαρχικούς και να εκτιμήσουν τη δυνατότητα συνδιαλλαγής που υπάρχει μεταξύ τους.
3. Να γνωρίσουν τα μέσα επικοινωνίας της εποχής εκείνης για μεγάλες αποστάσεις και τη σημασία τους για την έκβαση της κρίσης στην Κέρκυρα.
4. Να κατανοήσουν πώς επηρέαξε η παρουσία του πελοποννησιακού στόλου τις πολιτικές εξελίξεις στην Κέρκυρα.

#### **1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων**

##### **Ερωτήσεις ανοικτού τύπου**

##### **A. Ελεύθερης ανάπτυξης**

1. Σε ποια ψυχολογική κατάσταση βρίσκονταν οι Κερκυραίοι μετά τη ναυμαχία και πόσο δικαιολογημένη ήταν;
2. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της ναυμαχίας και με ποιες φράσεις αποδίδεται;
3. Ποιοι παράγοντες συνηγορούσαν για την επίθεση του Αλκίδα κατά της Κέρκυρας;
4. Ποια τακτική ακολούθησε ο Αλκίδας και πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σας;
5. *καίπερ ... ως λέγεται*: Ποια στάση τηρεί ο ιστορικός απέναντι στην πηγή από την οποία αντλεί τις πληροφορίες του<sup>100</sup>;

---

<sup>100</sup> Διαχωρισμός της πραγματικότητας, *καίπερ ... όντας*, από την πληροφορία που δεν μπόρεσε να επιβεβαιώσει και την παραθέτει δηλώνοντάς το. Εντάσσεται στη μεθοδολογία εξακρίβωσης της αλήθειας. Δεν απορρίπτει την πληροφορία, αντίθετα τη θεωρεί πιθανή, δεδομένου ότι το ήθος του Βρασίδα ήταν γνωστό. (Βλ. σχολικό βιβλίο, σ. 340).

6. Ποια στάση τήρησαν οι δημοκρατικοί μπροστά στον κίνδυνο που ένιωθαν να τους απειλεί; Σε ποια συγκεκριμένη ενέργεια προέβησαν και ποιο αποτέλεσμα είχε;
7. *ἐπλήρωσαν γὰρ ὅμως τριάκοντα*: Ο αριθμός των πλοίων είναι, κατά τη γνώμη σας, μεγάλος ή μικρός; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας λαμβάνοντας υπόψη σας τις συνθήκες που επικρατούσαν<sup>101</sup>.
8. *οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ἐφρυκτωρήθησαν*: Να εξηγήσετε πώς λειτουργούσε το σύστημα επικοινωνίας των αρχαίων Ελλήνων.
9. Πώς εξηγείται η αποστολή τόσο μεγάλης βοήθειας από τους Αθηναίους; Ποια γεγονότα είχαν πληροφορηθεί οι Αθηναίοι, όταν αποφάσισαν την αποστολή αυτή και ποια γεγονότα είχαν στο μεταξύ διαδραματιστεί μέχρι να φθάσουν;

## **B. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης**

1. Ποια μέτρα πήραν οι δημοκρατικοί για να αντιμετωπίσουν την αναμενόμενη επίθεση των Πελοποννησίων;
2. Για ποιο λόγο οι δημοκρατικοί ήρθαν σε διαπραγματεύσεις με τους ολιγαρχικούς;
3. Ποιο επιχείρημα χρησιμοποίησαν οι δημοκρατικοί στις διαπραγματεύσεις με τους ολιγαρχικούς;
4. *δηώσαντες τὴν γῆν*: Πού απέβλεπαν οι Πελοποννήσιοι με την ενέργεια αυτή;
5. *οἱ δὲ Πελοποννήσιοι ... ἀπέπλευσαν*: Ο ιστορικός δεν αναφέρει για πού αναχώρησαν. Μπορείτε να υποθέσετε τον προορισμό τους;

## **2. Γραμματικές ασκήσεις**

1. *ἀναλάβωσι, ἀπέπλευσαν, ἀνηγάγοντο*: Να γράψετε κάθε ρήμα στον ίδιο χρόνο, πρόσωπο και αριθμό στις άλλες εγκλίσεις της ίδιας φωνής.
2. *ὡς λέγεται*: Να μεταφέρετε το ρήμα σε όλους τους χρόνους της οριστικής.

<sup>101</sup> Βλ. σχόλια βιβλίου, σ. 341. Για τη διαφωνία των σχολιαστών του ιστορικού βλ. Α. Γεωργοπαπαδάκος, 1981, τ. 1, σ. 451, Α. Φραγκούλης, 1984, σσ. 79-80.

3. Να γράψετε τα ρήματα που δηλώνουν τις κύριες ενέργειες των αντιπάλων και να τα μεταφέρετε στον ενεστώτα.
4. πολλή: α) Να γράψετε τις πλάγιες πτώσεις των τριών γενών στον ενικό και πληθυντικό αριθμό. β) Να γράψετε τα παραθετικά του επιθέτου στην ονομαστική ενικού και των τριών γενών.
5. ὁ δῆμος τῶν Κερκυραίων περιδεὴς γενόμενος: Να ξαναγράψετε την πρόταση με υποκείμενο τη λέξη «Κερκυραῖοι».
6. πυνθανόμενοι: Να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο του ίδιου χρόνου σε όλες τις εγκλίσεις.
7. ἐπλήρωσαν: Να γράψετε το ίδιο πρόσωπο του ρήματος στον ενεστώτα σε όλες τις εγκλίσεις και στον παρατατικό οριστικής.
8. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της λέξης που δίνεται στην παρένθεση:
  - α. Ἐν πολλῇ ταραχῇ καὶ φόβῳ \_\_\_\_\_ (εἰμί: μτχ. ενεστ.) τῶν Κερκυραίων, ὁ Βρασίδης ὅστις οὐκ \_\_\_\_\_ (εἰμί: παρατατ.) ἰσόψηφος \_\_\_\_\_ (παραινῶ: παρατ.) Ἄγκίδα ἐπὶ τὴν πόλιν \_\_\_\_\_ (ἐπιπλέω: απρμφ. ενεστ.).
  - β. Οἱ Κερκυραῖοι \_\_\_\_\_ (πείθω: μτχ. ενεστ.) \_\_\_\_\_ (τις: πληθ.) ἔς τὰς ναῦς \_\_\_\_\_ (ἐσβαίνω: απρμφ. ενεστ.) \_\_\_\_\_ (πληρῶ: οριστική ενεστ.) τριάκοντα.

### 3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να γράψετε τα επιρρήματα και τους εμπρόθετους προσδιορισμούς του κειμένου και να βρείτε ποια επιρρηματική σχέση δηλώνουν και ποιο ρήμα ή ρηματικό τύπο προσδιορίζουν.
2. Οἱ δ' ... ἀνηγάγοντο: Να κάνετε πλήρη συντακτική ανάλυση.
3. Να γράψετε και να χαρακτηρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις του κεφαλαίου 79.
4. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τις γενικές του κειμένου του κεφαλαίου 80.

#### 4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. *νεωτερίζω*: Ποια σημασία έχει στην αρχαία ελληνική και με ποια σημασία χρησιμοποιείται σήμερα το ρήμα και τα παράγωγά του<sup>102</sup>;
2. Με ποιες λέξεις του κειμένου συνδέονται ετυμολογικά οι παρακάτω; *συναίνεση, απόπλους, συμβατικός, εκπόρθηση, εγκράτεια, ανακομιδή, σύμπλευση, συμμαχία, φόβητρο, ναύσταθμος, τριάδα*.
3. *έφρυκτωρήθησαν*: Να αναλύσετε ετυμολογικά τη λέξη<sup>103</sup>.
4. *νύκτα, απέπλευσαν, σώζομαι, έσβαίνω*: Να γράψετε στα αρχαία ελληνικά ένα αντώνυμο για κάθε λέξη.

---

<sup>102</sup> Στην αρχαία ελληνική: επιχειρώ μεταβολές, αλλοιώσεις, αλλαγές // καινοτομώ, κινούμαι επαναστατικά, επαναστατώ. Στη νέα ελληνική: εισάγω ή δέχομαι νέα συστήματα ή ιδέες που ανανεώνουν ριζικά έναν τομέα • *νεωτερισμός*: αποδοχή νέων ιδεών ή συστημάτων, μοντερνισμός // (συνήθως στον πληθυντικό) είδη ανδρικού ή γυναικείου ρουχισμού της μόδας • *νεωτεριστής, νεωτεριστικός*.

<sup>103</sup> *φρυκτωρέω-ῶ* < *φρυκτωρός* < *φρυκτός* (= δαυλός, πυρσός) + *οὔρος* (= φρουρός) = αναγγέλλω με φωτιές στη διάρκεια της νύχτας.

### **Βιβλίο 3. Κεφάλαιο 81**

#### **Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι.**

1. Να εκτιμήσουν οι μαθητές τη στάση των Πελοποννησίων και τις επιπτώσεις της στη συμπεριφορά των Κερκυραίων.
2. Να αξιολογήσουν τις πράξεις και τη συμπεριφορά των δημοκρατικών απέναντι στους ικέτες ολιγαρχικούς.
3. Να γνωρίσουν τα όρια του ανθρώπινου πάθους σ' έναν εμφύλιο σπαραγμό, τα συναισθήματα των αντιπάλων και τις ενέργειες τους, στις οποίες οδηγούνται κάτω από έντονη συναισθηματική φόρτιση.
4. Να εκτιμήσουν τη στάση που τήρησε ο Ευρυμέδων κατά τη διάρκεια των σφαγών στην πόλη και να διακρίνουν ευθύνες που ενδεχομένως του αποδίδει ο ιστορικός.
5. Να συγκρίνουν τη στάση του Ευρυμέδοντα με αυτή του Νικόστρατου απέναντι στους Κερκυραίους και να εκτιμήσουν την ευθύνη της αθηναϊκής δύναμης για τη συνέχιση των σφαγών στην πόλη.

#### **1. Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων**

##### **Ερωτήσεις ανοικτού τύπου**

##### **A. Ελεύθερης ανάπτυξης**

1. *Οί μὲν οὖν Πελοποννήσιοι τῆς νυκτὸς εὐθὺς κατὰ τάχος ἐκομίζοντο ἐπ' οἴκου παρὰ τὴν γῆν.* Ποια σημασία έχει η συσσώρευση χρονικών και τοπικών προσδιορισμών στη φράση;
2. *ὑπερενεγκόντες τὸν Λευκαδίων ἰσθμὸν τὰς ναῦς, ὅπως μὴ περιπλέοντες ὀφθῶσιν:*
  - α) Ποια πληροφορία έχουμε για τη Λευκάδα, β) πώς ακριβώς έγινε η αναχώρηση των Πελοποννησίων και γ) γιατί δεν ήθελαν να τους δουν οι Αθηναίοι;
3. Ποιες προφυλάξεις πήραν οι Πελοποννήσιοι για την αναχώρησή τους μετά την είδηση για την αποστολή της αθηναϊκής ναυτικής μοίρας;
4. Να εξηγήσετε με βάση το κείμενο κατά πόσο επηρεάστηκαν ψυχολογικά οι δημοκρατικοί από την άφιξη των αθηναϊκών πλοίων και την παράλληλη αναχώρηση των πελοποννησιακών.

5. τὰς ναῦς περιπλεῦσαι κελεύσαντες ... ἐς τὸν Ὑλαϊκὸν λιμένα: Πού απέβλεπαν με τη διαταγή αυτή οι δημοκρατικοί;
6. Ποιες ευθύνες φαίνεται να αποδίδει ο ιστορικός στον Ευρυμέδοντα για τις σφαγές;
7. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο ιστορικός δεν αναφέρεται πλέον στο Νικόστρατο;
8. Να επισημάνετε τα ρήματα ή τις φράσεις που δηλώνουν το θάνατο και να σχολιάσετε την εικόνα που αισθητοποιούν. Πώς χαρακτηρίζετε το ύφος του κειμένου; Να αιτιολογήσετε το χαρακτηρισμό σας.<sup>104</sup>
9. Ποια θέση έχει στην αφήγηση του ιστορικού η φράση *πᾶσά τε ἰδέα ... περαιτέρω* και ποια συναισθήματά του εκφράζει, κατά τη γνώμη σας;
10. Να χαρακτηρίσετε τη συμπεριφορά των δημοκρατικών.
11. Να αξιολογήσετε τη δύναμη της περιγραφής και της αφήγησης του Θουκυδίδη στο κεφ. 81.
12. Ποια επίδραση είχαν τα γεγονότα στους ολιγαρχικούς; Σε ποια κατάσταση είχαν περιέλθει;

## **B. Ερωτήσεις σύντομης απάντησης**

1. Να γράψετε τα θεματικά κέντρα του κεφαλαίου.
2. Πώς διαμορφώθηκε η κατάσταση μόλις έγινε γνωστό ότι φθάνει αθηναϊκή βοήθεια;
3. Να εντοπίσετε στο κείμενο τις φράσεις που αποδίδουν τις κυριότερες ενέργειες των εμπλεκομένων στα μετά τη ναυμαχία γεγονότα.

<sup>104</sup> *ἀπέκτεινον, ἀπεχρώντο, κατέγνωσαν πάντων θάνατον, διέφθειρον ἀλλήλους, ἀπήγγοντο, ἀνηλοῦντο, ἀπέθανον, πᾶσα ἰδέα κατέστη θανάτου: οκτώ ρήματα, σύνθετα, αναφέρονται ανά τέσσερα στους δράστες και τα θύματα, σε κύριες προτάσεις, στον παρατατικό (διάρχεια) ή αόριστο, επεξηγούνται από προσδιορισμούς που δηλώνουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγιναν οι φόνοι αυτοί - χρόνο, τρόπο, αιτία κτλ. Προσδίδουν στο λόγο ενάρχεια, παραστατική δύναμη και λεκτική ποικιλία. Αισθητοποιούν την εικόνα της φρίκης με την άγρια πολυμορφία του θανάτου (βλ. Α. Στέφος, 1996, σ. 274). Κάνει αισθητή αυτή την ποικιλία μορφών του θανάτου ως εισαγωγή στην «παθολογία» του πολέμου, όπου αντικρίζει γενικά το φαινόμενο των συνεπειών του πολέμου (βλ. Α. Δρουκόπουλος, 1988, σσ. 116-117).*

4. *εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον*. Ποια σημασία έχει ο υποθετικός λόγος για την εικόνα του θανάτου που μας δίνει ο ιστορικός;
5. Πώς αντιμετώπισαν οι δημοκρατικοί τους ικέτες στο ιερό της Ἡρας;
6. *οὐδὲν ὄ τι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω*: Ποια σημασία έχει η δήλωση αυτή για το μέγεθος της σφαγής;
7. Ποια κατάσταση περιγράφει ο ιστορικός με τα παραδείγματα φόνων που παραθέτει στο τέλος; Να την χαρακτηρίσετε.

## 2. Γραμματικές ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με τους ρηματικούς τύπους που ζητούνται.  
*Κερκυραῖοι ἐπεὶ \_\_\_\_\_ (αἰσθάνομαι, αόρ. β΄) τὰς τῶν Ἀθηναίων ναῦς \_\_\_\_\_ (παραγίγνομαι, μτχ. ενεστ.), \_\_\_\_\_ (κελεύω, αόρ.) τὰς ναῦς ἅς ἐπλήρωσαν \_\_\_\_\_ (ἀνάγομαι, απαρ. αορ. β΄).*
2. *οἱ δὲ πολλοὶ τῶν ἰκετῶν ... ἀνηλοῦντο*: Να γράψετε την περίοδο μεταφέροντας τα ρήματα στον ενεστώτα.
3. Να συνδέσετε τους τύπους που δίνονται στη στήλη Α με τη γραμματική αναγνώριση που τους αντιστοιχεί στη στήλη Β. Ένα στοιχείο της στήλης Β περισσεύει.

A	B
<i>τινά</i>	παρατατικός μέσης φωνής
<i>ὅσοι</i>	ουσιαστικό γ΄ κλίσης
<i>ἀπεχρῶντο</i>	αυτοπαθητική αντωνυμία
<i>λιμένα</i>	παρατατικός ενεργητικής φωνής
<i>ἑώρων</i>	κτητική αντωνυμία
<i>σφῶν αὐτῶν</i>	ουσιαστικό α΄ κλίσης
<i>ἔχθρας</i>	αναφορική αντωνυμία
	αόριστη αντωνυμία

4. ἐλθόντες, ἀφικόμενος. Να γράψετε τους άλλους χρόνους των ρηματικών τύπων.

5. α) πατήρ παῖδα ἀπέκτεινε, β) ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο,  
 γ) περιοικοδομηθέντες ἀπέθανον, δ) πᾶσα ἰδέα:

Να μεταφέρετε τις φράσεις στον άλλο αριθμό.

6. Να σημειώσετε X στο αντίστοιχο τετράγωνο προσδιορίζοντας αν οι ρηματικοί τύποι του κειμένου που δίνονται είναι μεταβατικοί ή αμετάβατοι.

	μτβ	αμτ
ὑπερενεγκόντες		
ἐσβῆναι		
ἀνηλοῦντο		
ὀφειλομένων		

	μτβ	αμτ
ἀπέκτεινον		
ὑποσχεῖν		
ἀφικόμενος		
ἀπεσπῶντο		

7. Να γράψετε τα υποκείμενα των ακόλουθων ρηματικών τύπων:

- α. \_\_\_\_\_ ὑπερενεγκόντες τὸν ἰσθμὸν.  
 β. \_\_\_\_\_ λαβόντες τοὺς Μεσσηνίους.  
 γ. \_\_\_\_\_ διέφθειρον ἐν τῷ ἱερῷ ἀλλήλους.  
 δ. \_\_\_\_\_ παρέμεινε ἡμέρας ἑπτὰ.  
 ε. \_\_\_\_\_ οὐ ξυνέβη.

### 3. Συντακτικές ασκήσεις

1. Να υπογραμμίσετε τις μετοχές που έχουν υποκείμενο τους δημοκρατικούς και να τις χαρακτηρίσετε συντακτικώς.
2. ἡμέρας τε ἑπτὰ ... ὑπὸ τῶν λαβόντων. Να εντοπίσετε τους προσδιορισμούς της αιτίας (αναγκαστικού αιτίου) στην ημιπερίοδο.
3. εἴ τινα λάβοιεν, ἀπέκτεινον. Να χαρακτηρίσετε τον υποθετικό λόγο.



#### 4. Λεξιλογικές - σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ὄφθωσιν*: Από το θέμα αυτό του ρήματος να γράψετε πέντε παράγωγα, απλά και σύνθετα.
2. Να συνδέσετε τις λέξεις που δίνονται με ομόρριζές τους στο κείμενο:  
*παρείσακτος, αναπλήρωση, αδόκητος, αγχόνη, κατάσχεση, άγνωστος, αποβάθρα, υπερβατός, στηθάγχη, εξαγώγιμος, παραλήπτης, άγχος, προσαγωγή, αφθαρσία, μητροκτόνος, σύσπαση, κατανάλωση.*
3. *άπάγχω*: Να γράψετε τέσσερις λέξεις με βάση το *άγχω* ή παράγωγό του<sup>105</sup>.

#### 5. Εργασίες για το σπίτι για τα κεφάλαια 75-81

1. Ποια συμπεριφορά επέδειξε καθένας από τους εμπολέμους και ποιοι λόγοι οδήγησαν σ' αυτή;
2. Να περιγράψετε τις ενέργειες των Αθηναίων και τις αντιδράσεις των Πελοποννησίων και να αξιολογήσετε τη συμπεριφορά τους.
3. Το συναίσθημα που κυριαρχεί στην ενότητα είναι ο φόβος. Αφού σημειώσετε τις λέξεις που δηλώνουν το φόβο, προσέχοντας τις εγκλίσεις και τους χρόνους των ρημάτων, να γράψετε ποια εντύπωση σας προκαλεί η περιγραφή του Θουκυδίδη.
4. Είχαν, κατά το Θουκυδίδη, οι Αθηναίοι μερίδιο ευθύνης στην εμφύλια σύρραξη των Κερκυραίων;
5. Γιατί στην περιγραφή της κατάστασης αυτής ο Θουκυδίδης ασχολείται λιγότερο με τα θύματα και περισσότερο με τους δράστες;
6. Να συγκρίνετε το θάνατο των ολιγαρχικών στο ιερό του Διονύσου με το θάνατο του Παυσανία στο ιερό της Χαλκιοίκου Αθηνάς που περιγράφει ο Θουκυδίδης στο πρώτο βιβλίο, κεφ. 134<sup>106</sup>.
7. Ποια συναισθήματα κυριαρχούν στην ενότητα και με ποιους ρηματικούς τύπους δηλώνονται;
8. Ποια ευθύνη είχαν οι Αθηναίοι και οι Πελοποννήσιοι για τις δραματικές εξελίξεις στην Κέρκυρα και πόσο ευθύνονται οι ίδιοι οι Κερκυραίοι για την επέμβαση;

<sup>105</sup> απαγχονίζω, απαγχονισμός, αγχολυτικός, στηθάγχη.

<sup>106</sup> Βλ. Παράρτημα, κείμενα, 1.

### **Βιβλίο 3. Κεφάλαια 82-83 (από μετάφραση)**

#### **Ενδεικτικοί διδακτικοί στόχοι**

Να κατανοήσουν οι μαθητές τις συνέπειες του εμφυλίου πολέμου και να συλλογιστούν τις επιπτώσεις που έχει στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Ειδικότερα:

1. Να γνωρίσουν το μέγεθος της ανατροπής των πολιτικών, κοινωνικών και θρησκευτικών αξιών.
2. Να κατανοήσουν τη στάση του ιστορικού απέναντι στις ανθρώπινες πράξεις που αφηγείται και να εκτιμήσουν την προσπάθειά του να παραδώσει στις επόμενες γενιές ένα έργο «κτῆμα ἐς αἰεί».

#### **Παραδείγματα ερμηνευτικών ερωτήσεων ανοικτού τύπου**

#### **Ελεύθερης ανάπτυξης / σύντομης απάντησης**

1. Πώς χαρακτηρίζει ο Θουκυδίδης τον εμφύλιο πόλεμο της Κέρκυρας και γιατί;
2. Ο Θουκυδίδης γράφοντας ότι ο εμφύλιος πόλεμος της Κέρκυρας «προκάλεσε μεγάλη εντύπωση, γιατί ήταν ο πρώτος που έγινε», φαίνεται να πιστεύει ότι οι άνθρωποι συνηθίζουν τη βία. Θα συμφωνούσατε με τον ιστορικό; Να αναπτύξετε τις απόψεις σας.
3. Στον εμφύλιο πόλεμο οι δημοκρατικοί ζητούσαν τη βοήθεια της Αθήνας και οι ολιγαρχικοί της Σπάρτης. Γνωρίζετε ανάλογο παράδειγμα από την ιστορία; Ποιες συνέπειες είχε;
4. *Οι εμφύλιες συγκρούσεις έφεραν μεγάλες κι αμέτρητες συμφορές στις πολιτείες, συμφορές που γίνονται και θα γίνονται πάντα όσο δεν αλλάζει η φύση του ανθρώπου...* (82, 2). Ποια αντίληψη εκφράζει ο ιστορικός για την ανθρώπινη φύση; Συμφωνείτε; Να αναλύσετε την άποψή σας.
5. *Αλλ' όταν έρθη ο πόλεμος που φέρνει στους ανθρώπους την καθημερινή στέρηση, γίνεται δάσκαλος της βίας κι' ερεθίζει τα πνεύματα του πλήθους σύμφωνα με τις καταστάσεις που δημιουργεί*

- (82, 2). Πώς τεκμηριώνει ο Θουκυδίδης την άποψη ότι ο πόλεμος είναι «δάσκαλος της βίας»; Ποια είναι η δική σας γνώμη;
6. Πώς ερμηνεύετε την τάση των αντιπάλων να υπερβάλουν σ' επινοητικότητα, σε ύπουλα μέσα και σε ανήκουστες εκδικήσεις (82, 3);
  7. Γιατί σε καιρό ειρήνης οι άνθρωποι σκέφτονται ορθότερα;
  8. Ο Θουκυδίδης παρατηρεί ότι στον πόλεμο οι άνθρωποι άλλαξαν την καθιερωμένη σημασία των λέξεων (82, 4 κ.ε). Ποια παραδείγματα αναφέρει για να το τεκμηριώσει; Η παρατήρησή του ισχύει και σε άλλες εκτός από τον πόλεμο συνθήκες;
  9. Ο Θουκυδίδης λέει ότι στον πόλεμο οι πραγματικές αξίες περιφρονούνται και ότι πριν ήταν αξιόμιστο θεωρείται τώρα αξιέπαινο και αξιοθαύμαστο. Γιατί συμβαίνει αυτό;
  10. Ποιες αρετές αποκτούν ιδιαίτερη αξία σε μια εμφύλια διαμάχη;
  11. Σε ποια αρνητικά στοιχεία (ιδιότητες) της ανθρώπινης φύσης αποδίδει ο Θουκυδίδης (άμεσα ή έμμεσα) την αλλαγή της κλίμακας των αξιών στους πολέμους;
  12. Σε ποιους τομείς μπορεί να διαπιστώσει κανείς τις επιπτώσεις ενός εμφύλιου πολέμου;
  13. Ποιοι δεσμοί αποκτούν ιδιαίτερη σημασία σε μια εμφύλια διαμάχη και γιατί (82, 6);
  14. Ποια στάση τηρούν οι άνθρωποι (στον πόλεμο) απέναντι στους νόμους και τους όρκους συμφιλίωσης, κατά το Θουκυδίδη (82, 7);
  15. Ποια πολιτικά συνθήματα της εποχής χρησιμοποίησαν ως πρόσχημα για την επικράτησή τους οι αρχηγοί των παρατάξεων (82, 7); Παρατηρείται κάτι ανάλογο στην εποχή μας;
  16. Σε ποιες σκέψεις μας οδηγεί το κείμενο σχετικά με τις ακρότητες στις οποίες μπορούν να φτάσουν οι άνθρωποι σ' έναν πόλεμο, για να ικανοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους;
  17. Ποιοι πολίτες, κατά το Θουκυδίδη, αδικούνται περισσότερο σε μια εμφύλια διαμάχη (82, 7);

18. Πώς ερμηνεύει ο Θουκυδίδης το γεγονός ότι οι *διανοητικά κατώτεροι* (83, 3) πολίτες συνήθως υπερισχύουν από τους αντιπάλους τους; Συμφωνείτε;
19. Ποιες σκέψεις μας δημιουργεί ο ιστορικός με την αφήγησή του για τη φύση κάθε πολέμου;
20. Η «παθολογία» του πολέμου θεωρήθηκε ένα από τα καλύτερα αντιπολεμικά κείμενα όλων των εποχών. Να βρείτε δύο σημεία που, κατά τη γνώμη σας, εκφράζουν καλύτερα το αντιπολεμικό πνεύμα του ιστορικού και να τα αναπτύξετε.
21. Μερικοί επικρίνουν το Θουκυδίδη ως υπερβολικά απαισιόδοξο σχετικά με την ανθρώπινη φύση. Άλλοι υποστηρίζουν ότι η έκφραση *όσο δεν αλλάζει η φύση του ανθρώπου* (82, 2) αφήνει περιθώρια ότι μπορεί κάποτε ο άνθρωπος να μάθει να βρίσκει το σωστό και να απαλλάσσεται από τα πάθη που τον τυφλώνουν. Ποια γνώμη έχετε εσείς για το θέμα αυτό;
22. Η «παθολογία» του πολέμου του Θουκυδίδη θεωρήθηκε κείμενο διαχρονικό, που η αλήθειά του είναι κάθε φορά συγκλονιστικά επίκαιρη. Να εντοπίσετε και να αναλύσετε τα πιο επίκαιρα μηνύματα του κειμένου.